

COL·LECCIÓ BUSCA-RAONS, 4

Carta oberta als animals
(i als qui se'ls estimen)

Edicions Sidillà SL
Carrer Catalunya, 4
La Bisbal d'Empordà 17100
info@edicionssidilla.cat
www.edicionssidilla.cat

Títol original: *Lettre ouverte aux animaux (et à ceux qui les aiment)* de Frédéric Lenoir

© Librairie Arthème Fayard, 2017

© de la traducció: Anna-Maria Corredor

© d'aquesta edició: Edicions Sidillà

© Il·lustració de la coberta: Montse Mayol

Disseny: J. Pujadó

Correcció: Xavier Cortadellas

Impressió: Impremta Pagès, d'Anglès (la Selva)

Primera edició: gener 2018

La traducció d'aquest llibre ha estat possible gràcies al suport de:

Generalitat de Catalunya
Oficina de Suport
a la Iniciativa Cultural

ISBN: 978-849474-84-2-4

Dipòsit legal: GI 50-2018

Tots els drets reservats. Si voleu fotocopiar parcialment aquest llibre, feu-ho legalment contactant amb CEDRO: 932720445 o cedrocat@cedro.org

Frédéric Lenoir

*Carta oberta als animals
(i als qui se'ls estimen)*

Traducció
Anna-Maria Corredor

La Bisbal d'Empordà, 2018

En record d'en Gustave

«No tenim pas dos cors, l'un per a
l'home i l'altre per a l'animal.
Tenim cor o no en tenim.»

ALPHONSE DE LAMARTINE

❧ Taula de continguts

9	❧❧ Preliminar: Benvolguts animals
19	❧❧ 1. De quina manera l' <i>Homo sapiens</i> esdevingué l'amo del món
31	❧❧ 2. De la domesticació a l'explotació
55	❧❧ 3. Així doncs, potser només sou coses?
73	❧❧ 4. Som tan diferents?
97	❧❧ 5. Les nostres singularitats
115	❧❧ 6. De l'explotació a la protecció
133	❧❧ 7. Més enllà del debat de l'«especisme»
155	❧❧ 8. Què podem fer?
183	❧❧ 9. Una lluita per a tots
195	❧❧ 10. Aquests animals que ens fan sentir bé
217	❧❧ A tall de conclusió
223	❧❧ Postdata
226	❧❧ Agraïments
227	❧❧ Bibliografia

Benvolguts animals (no humans),

Si us en deu semblar, d'estrany, l'ésser humà! Pot ben ser que ens mireu com un animal més, però us deueu preguntar per la mena de comportament, de vegades tan contradictori, que tenim envers vosaltres. Per exemple, per què en alguns llocs del planeta tractem els gossos i els gats amb un respecte infinit, i en canvi en altres llocs els maltractem? I, si estimem el nostre animal domèstic i estem disposats a fer mil i un sacrificis per ell, per què al mateix temps podem cruspir amb un plaer enorme bebès animals —xaiets, vedells, porquets— acabats d'arrabassar de la mamella de la seva

mare per portar-los a l'escorxador sense cap mirament, quan són igual de sensibles —i de vegades fins i tot igual d'intel·ligents— que els nostres estimats animals de companyia? Vet aquí només un dels molts símptomes de la nostra esquizofrènia moral cap a vosaltres, entenc que ens trobeu totalment irracionals.

Val més que us ho digui de seguida, jo també m'incloc en aquesta contradicció. En relació a vosaltres no soc ni exemplar ni irreprotxable, ni de bon tros. D'ençà que era un nen, m'he sentit molt a prop vostre i sempre m'han fet més por els de la meva espècie que qualsevol altre animal terrestre! Quan, tot just amb tres o quatre anys, els meus pares, provant que em desdigués d'anar passejar al fons del jardí a plena nit, esgrimien l'amenaça dels lladres que hi podien rondar, jo els con-

testava: «Ja ho sé, però els llops em protegiran.»

El vostre patiment sempre m'ha colpit, evidentment com el dels meus semblants. Encara avui, no puc suportar veure abelles que s'ofeguen en una piscina i que lluiten desesperadament per sobreviure, i procuro treure-les de l'aigua abans de capbussar-m'hi. Matar em fa sentir tan malament com veure sacrificar animals terrestres. Quan a penes tenia deu anys, vaig anar a la meua primera (i última) correguda de bous. En tinc un record molt desagradable. Tan bon punt el picador, encimbellat al seu pobre cavall encegat, que du l'arnès posat i que està aterrit, va començar a torturar el toro amb la pica per afeblir-lo, vaig entendre que allà hi havia trampa; que, en aquella pretesa «lluïta noble i equitable entre l'home i l'animal», era segur que l'animal tenia les de perdre i que el seu final era

gairebé inevitable. Vaig començar a vomitar i me'n vaig anar de la plaça. Uns quants anys abans, el meu pare havia provat d'iniciar-me a la caça amb arc. Jo devia tenir set o vuit anys. Ell m'havia portat un arc de caça africà i vam anar de cacera al bosc. A pocs metres d'on érem, es van aixecar quatre faisans magnífics, l'un darrere l'altre. Apostat just a la meua esquena, el pare cridava: «Dispara, dispara!»... Però jo n'era completament incapaç. ¿Com podia decidir, per pur plaer, i no per necessitat, interrompre la vida d'aquella manera? ¿Com podia aturar el vol majestuós d'aquells ocells i convertir uns éssers plens de vitalitat en cadàvers inerts? En canvi, és curiós que mai no m'hagi costat gens pescar peixos. Un petit rierol passava a tocar de casa, i sovint em fabricava canyes de pescar rudimentàries i anava a desenterrar cucs de terra (aquests tampoc no em feien gens de

llàstima!) per enfil·lar-los a l'agulla torçada que havia penjat a manera d'ham al cap d'un cordill. Així vaig pescar molts peixos petits, que matava de seguida, ja que no volia que passessin gaire estona ofegant-se abans de coure'ls ràpidament a la brasa. Deu fer quaranta anys que vaig deixar de pescar, però recordo que mai no vaig sentir cap remordiment quan ho feia i en canvi m'era impossible matar un animal terrestre per menjar-lo. En realitat, no podria explicar aquesta «doble moral». Per tant, represento perfectament molts dels meus semblants: el vostre patiment m'afligeix, i milito des de fa molt de temps perquè es redueixi, però em costa rebutjar una bona platada de marisc i, tot i que consumeixo molta menys carn i que tendeixo cap al vegetarianisme, encara em passa que, al restaurant o a casa d'amics, un pollastre rostit em fa venir salivera. Tampoc no dubto a

aixafar un mosquit que no em deixa dormir o a eliminar les arnes que em foraden els jerseis... de llana d'ovella! D'entre els meus semblants segurament que els vostres millors amics són els vegans, pel fet que no consumeixen res que provingui del regne animal ni de la seva explotació, però jo encara em sento incapaç d'arribar fins a aquesta pràctica, tanmateix totalment coherent. D'altra banda, em pregunto, i hi insistiré al final d'aquesta carta, si una actitud ètica cap a vosaltres pot tenir en compte diferents graus de sensibilitat al patiment i diferents graus d'intel·ligència segons les espècies, o si cal aplicar el mateix respecte absolut a tots...

En les últimes dècades, els especialistes del comportament animal, que anomenem «etòlegs», ens han demostrat fins a quin punt som infinitament més a prop de vo-

saltres del que sempre havíem pensat. Ara sabem que, com nosaltres, vosaltres sou també sensibles al patiment. Com nosaltres, podeu tenir una intel·ligència lògica, deductiva, capaç de distingir, i de vegades fins i tot d'anomenar. Teniu maneres de parlar. De vegades sabeu fabricar estris i transmetre hàbits als vostres fills. Podeu fer bromes i us encanta jugar. Expressau amor i sovint fins i tot compassió. Alguns teniu consciència de vosaltres mateixos i demostreu un sentit moral i un sentit de la justícia —la vostra, no la nostra— desenvolupats. És evident que entre nosaltres i vosaltres també hi ha diferències, de la mateixa manera que hi ha diferències entre les espècies. Cadascuna és única... a imatge de totes les altres. El que fa que siguem singulars —el llenguatge complex, el desig il·limitat, un pensament miticoreligiós, la capacitat per projectar-se en un futur llu-

nyà i una consciència moral universal—ens hauria d'incitar a adoptar una actitud justa i responsable cap a vosaltres. I tanmateix, el que sol passar és que l'instint més estúpid ens empeny a dominar-vos i a explotar-vos, segons el vell adagi de la llei del més fort. Certament, revestim aquest instint depredador i dominador amb mil artificis intel·lectuals i retòrics. Perquè un dels trets característics de l'ésser humà també és la capacitat extraordinària de justificar els propis desitjos! Com va dir el filòsof Baruch Spinoza al segle XVII: «No desitgem una cosa perquè la considerem bona, sinó que la considerem bona perquè la desitgem.»¹ Ens convé explotar un ase, assistir a l'espectacle de la mort d'un toro en una plaça de bous, o menjar garrí... No cal pas que ens n'estiguem! Inventem uns

1 Spinoza, *Ètica*, III, 9, escoli. (*Si no s'indica el contrari, totes les notes a peu de pàgina són de l'autor*).

bons motius per fer-ho —econòmics, culturals, biològics, gastronòmics o religiosos—, per tal de sadollar el nostre desig... sense gens de mala consciència.

De la mateixa manera que nosaltres no podem pensar per vosaltres, vosaltres no podeu entendre com ens funciona el cap. Per això intentaré exposar-vos com us veiem i com ens veiem nosaltres mateixos. M'agradaria explicar-vos la llarga història del lligam que ens uneix i de les justificacions que hem trobat per dominar-vos, explotar-vos i matar-vos avui d'una manera massiva. També us parlaré dels éssers humans que sempre han rebutjat, i que continuen rebutjant, aquesta explotació i aquesta massacre en massa. Finalment, us diré quines solucions podem contemplar els humans, nosaltres que som l'espècie més forta i, per tant, la més responsable

moralment, per respectar-vos millor, ben-
volguts animals, vosaltres que no podeu
expressar el que sentiu amb les nostres pa-
raules. També acompanyaré aquestes línies
amb citacions d'alguns dels vostres amics
més eloqüents —escriptors, filòsofs, cien-
tífics, poetes—, que saben que la humani-
tat d'un ésser humà només pot créixer si
respecta tant com pot tots els éssers sensi-
bles que campen per la Terra.

De quina manera l'Homo sapiens esdevingué l'amo del món

Des de fa molt de temps, l'ésser humà està convençut que és l'animal de la Terra que més ha evolucionat. Fins al punt que ha acabat per deixar-se de considerar un animal: d'una banda hi ha l'home, i de l'altra, els animals. Però això no sempre ha estat així. Avui sabem que compartim l'origen amb el dels grans simis que poblen la Terra: els ximpanzés, els bonobos, els orangutans, els goril·les. Fa uns quants milions d'anys, un dels nostres llunyans avantpassats comuns va evolucionar d'una manera diferent i va originar, en la família

dels grans simis, el gènere *Homo*. Aquesta primera espècie humana s'anomena australopitec («simi austral»). Va aparèixer a l'Àfrica de l'est, i després va emigrar a Europa i a Àsia. Tenint en compte que es tracta de medis naturals molt diversos, el gènere humà es va dividir en noves espècies. L'ésser humà d'Europa i de l'Àsia occidental va ser anomenat «neandertal», i el que poblava l'Àsia oriental, «home dret». Durant els centenars de milers d'anys següents, van aparèixer unes quantes altres espècies d'humans en diferents llocs del planeta. Es creu que, ara fa 100.000 anys, almenys sis espècies d'humans habitaven la Terra. Quines característiques comunes tenien aquests humans? El seu cervell, com el dels altres grans simis, estava desenvolupat d'una manera singular, però com a tret particular caminaven sobre els dos membres posteriors. La postura dreta va alli-

berar les mans dels humans, la qual cosa les va fer més àgils i els va permetre dur a terme tasques complexes, com ara fabricar estris sofisticats. Els humans van aprendre igualment a domesticar el foc, fet que els va dur a aconseguir nombrosos avantatges: protegir-se contra els depredadors, escalfar-se o també coure els aliments. El canvi alimentari associat a la cocció segurament va tenir una repercussió important en la seva evolució fisiològica, i sobretot cerebral. Finalment, com a última característica comuna, els nadons humans, com a conseqüència d'aquesta postura dreta, neixen prematurament comparats amb els vostres: per tant, necessiten que els protegeixin i els eduquin durant força temps per esdevenir autònoms, la qual cosa afavoreix que se'ls desenvolupi la socialització i la cultura (transmissió de sabers), trets essencials de la humanitat.

Uns quants centenars de milers d'anys abans, va aparèixer una altra espècie d'humans: els *sapiens*. Van conviure durant mil·lennis amb les altres espècies humanes, i després, uns 70.000 anys abans de la nostra era, van començar a conquerir la Terra, una conquesta inherent a l'extinció de tota la resta d'espècies humanes. Hi ha un debat que fa furor entre els especialistes per saber si l'*Homo sapiens* es va reconèixer culpable d'una mena de genocidi dels seus semblants, que devia sotmetre i exterminar successivament, o bé si els va assimilar a través d'un mestissatge. Sigui com sigui, el *sapiens* va guanyar, i d'aleshores ençà tots els éssers humans en són descendents.

Quin és el secret de la seva resistència? No tenia pas a veure amb la seva força física, ja que l'home de Neandertal, per exemple, era molt més robust. La seva resistència estava relacionada amb la força

«He de lluitar contra el patiment dels meus semblants
perquè és patiment,
com el meu.
He de treballar pel bé dels altres
perquè són com jo,
éssers vivents.»

SHANTIDEVA
(savi budista indi, segle VIII dC)

del seu pensament. Els especialistes parlen de «revolució cognitiva» per qualificar el salt qualitatiu que separa el *sapiens* de les altres espècies d'homínids. En efecte, en unes quantes desenes de mil·lennis —entre 70.000 i 20.000 anys abans de la nostra era— l'*Homo sapiens* va inventar una gran quantitat d'objectes complexos —els vaixelles, els arcs i les fletxes, les agulles— però també va fabricar peces de decoració, joies, obres d'art, com les pintures rupestres, que encara podem admirar per exemple a la cova de Lascaux o a la cova Chauvet. Igualment, va desenvolupar algunes pràctiques religioses, associades a creences que avui no arribem a entendre, però de les quals s'han trobat rastres arqueològics en alguns indicis de ritus funeraris molt elaborats o en objectes de culte.

Els antropòlegs pensen que aquesta «revolució cognitiva» està relacionada en

gran part amb el llenguatge propi del *sapiens*, que permet ajuntar un nombre força limitat de sons per produir un nombre il·limitat de frases amb sentits diferents.

Mentre que vosaltres, els animals no humans, teniu un llenguatge que la majoria de les vegades sembla que transmeti informacions concretes —avis d'un perill, mostra d'agraïment o d'afecte, descripció d'un lloc on hi ha menjar—, el llenguatge humà pot descriure situacions molt complexes, la qual cosa facilita les relacions i la comunicació en el si d'un grup nombrós. Una altra característica del nostre llenguatge és la capacitat per anomenar coses invisibles. Quan evoquen esperits, déus, l'ànima, els humans parlen de coses inexistents o invisibles als ulls del cos.

Doncs bé, la creença en aquestes coses immaterials va tenir una repercussió determinant en l'evolució del *sapiens*. El

«Deixem de considerar l'home
la mesura de totes les coses!
Valorem les altres espècies
pel que elles mateixes són!
Estic segur que d'aquesta manera
Descobrirem molts pous sense
fons, alguns dels quals encara
són inimaginables
per a nosaltres.»

FRANS DE WAAL
(etòleg neerlandès,
nascut el 1948)

desenvolupament del pensament mític i religiós representa la base del naixement i l'expansió de totes les civilitzacions. El fet de creure en una realitat invisible que els supera permet que els humans s'uneixin. Qualsevol creença mítica o religiosa que es comparteix crea un lligam social. Estimula la cooperació de milers d'humans que no es coneixen personalment, però que poden tenir-se confiança mútua i viure plegats sense violència, gràcies al fet de compartir les creences, les pràctiques i els valors que se'n desprenen. El pensament miticoreligiós permet igualment sacralitzar el món polític i dona al màxim representant —tant se val que es digui rei, emperador o faraó— una legitimitat que assegura el poder polític estable i que manté la cohesió de pobles molt diversos, sotmesos al mateix poder, la qual cosa afavoreix que es creïn imperis. Però pel mateix efecte de producció ima-

ginària, aquest pensament miticoreligiós també pot provocar canvis molt brutals en l'organització social i política: si el mite fundador d'una societat humana canvia, aquesta societat patirà un trasbals immediat. És el fenomen que Europa va viure amb la Il·lustració i la Revolució Francesa. Aquest trasbals només va ser possible perquè, en la majoria de les ments, el mite del progrés, de creure en la raó o en la llibertat dels individus va substituir el mite cristià. El pensament simbòlic permet aquesta mena de trasbalsos polítics i socials, que en el món animal no podrien esdevenir-se sinó amb una mutació genètica transcendental. Com afirma l'historiador Yuval Noah Harari en la seva apassionant obra *Sapiens*: «La veritable diferència entre nosaltres i els ximpanzés rau en el component mític que uneix una gran quantitat d'individus, de famílies i de grups. Aquest com-

ponent ens ha convertit en els amos de la creació.»²

Em preguntareu —i potser mai no podrem respondre a aquesta pregunta legítima: què va passar en el cervell del *sapiens* perquè desenvolupés molt ràpidament un llenguatge singular, un imaginari tan ric i un pensament simbòlic que van fer possible que emergissin l'art o la religió?

2 Yuval Noah Harari, *Sapiens. Une brève histoire de l'humanité*, Albin Michel, 2015, p. 51.